

YENİ ASUR KRALLIĞI'NDA “ÇADIR”

“TENT” IN THE NEO ASSYRIAN KINGDOM

İsmail COŞKUN¹ - Erdal POLAT²

Öz

İnsanoğlu, çadırı kolay kurulumu ve rahat taşınmasının yanı sıra dış etkenlerden korunabilmek için çok fazla tercih etmiştir. En ilkel haliyle mamut kemikleri, ahşap ve hayvan derileriyle yapılan çadırların erken örneklerine MÖ 44 binlerde rastlanılmıştır. Birçok farklı tasarımı olan çadırların aynı zamanda birden çok amaca hizmet ettiği de bilinmektedir. Söz konusu bu amaçlar içerisinde askeri seferler de bulunmaktadır. Orduların ihtiyaçlarına göre tasarlanan bu çadırlar, kendi içerisinde de farklılıklar göstermektedir. Seferlere katılan kral, rütbeli ve rütbesiz askerler için dizayn edilen çadırlar özellikleri açısından birbirinden ayrılmaktadır.

Bu çalışmada, Asur Krallığı Dönemi öncesi de ele alınarak çadırın gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Konumuzun ana temasını oluşturan Yeni Asur Krallığı'nın askeri seferlerde kullanılan çadırlardan bahsedilmektedir. Yazılı metinler ve görsel sanat eserleri dikkate alınarak incelenen çadırların; iskelet yapısı, konforu, günlük ihtiyaçları karşılama ve işleve yönelik özellikleriyle “Basit Çadırlar” ve “Kral Çadırları” olarak iki başlıkta ele alındığı görülmektedir. Bu çadırlar, görsel sanat eserleri ışığında yeniden çizilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Yukarıda belirtilen özellikler ışığında, çadırların kral ve askerlerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmak ve mevsimin olumsuz etkilerini en aza indirmek için belli bir plan çerçevesinde yapıldığı düşünülmektedir. Çalışmamızda, Yeni Asur Krallığı dönemindeki çadırlar yeni bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Asur Krallığı, Çadır, Kral Çadırları, Basit Çadırlar.

Abstract

Human beings have preferred the tent a lot in order to be protected from external factors as well as its easy installation and comfortable transportation. Early examples of tents made with mammoth bones, wood and animal skins were found in 44,000 BC. It is also known that tents with many different designs also serve multiple purposes. Among these purposes there are also military expedition. Designed according to the needs of armies, these tents also differ within themselves. The tents designed for the king, high-ranking and un-rank soldiers participating in the expedition differ from in terms of their features.

In this study, information about the development of the tent was given before the Assyrian Kingdom period. The main theme of our position is the tents of the New Assyrian Kingdom used in military expedition. The tents examined by taking into account written texts and visual works of art; it is seen that they are handled under two headings as "Simple Tents" and "King Tents" with their skeletal structure, comfort, meeting daily needs and functional features. These tents were redrawn in the light of visual works of art and tried to be described. In the light of the above mentioned features, it is thought that tents were built within the framework of a specific plan to facilitate the daily lives of kings and soldiers and to minimize the negative effects of the season. In our study, tents from the New Assyrian Kingdom period will be discussed from a new perspective.

Keywords: Neo Assyrian Kingdom, Tent, King's Tents, Simple Tents.

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, ismailcoskun@yyu.edu.tr,
Orcid:0000-0001-9265-4949

² Arş.Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, erdalpolat@yyu.edu.tr,
Orcid:0000-0003-2229-9819

1. Giriş

İnsanoğlunun, doğadaki varlığını sürdürebilmesi için yeme, içme gibi doğal ihtiyaçlarının yanında barınma ihtiyacı da önemli yaşamsal ihtiyaçlarındandır. Söz konusu bu aktivitesini iklimin getirmiş olduğu olumsuz durumlardan ve yırtıcı hayvanlardan korunma dürtüsüyle ilk olarak mağaralarda gerçekleştirmiştir (Yıldırım, 2011: 28). Daha sonra doğanın sunmuş olduğu imkânlarla ve kendi yapmış oldukları geçici barınaklarla devam etmişlerdir. Bu geçici barınaklar içerisinde çadırlar, kolay kurulumu ve taşınabilir oluşunun yanı sıra avlanma için bulunmuş oldukları alanda doğal bir barınığın olmaması gibi nedenlerden ötürü çok fazla tercih edilmiştir (Edwards, Gadd, Harmond, 2007: 111). Olumsuz hava şartlarının getirmiş olduğu zorluğa karşı insanlar, duvarlarını mamut kemikleriyle yükselttikleri ahşaptan yapmış oldukları barınaklar ve hayvan derilerinden yapılmış çadırlarla karşı koymaya çalışmışlardır (Childe, 1998: 38).

Taşıyıcı unsurları ahşap veya kamıştan yapılmış olabilecek ilk çadır örnekleri günümüze ulaşmamıştır. MÖ 44 bine kadar gidebilen en erken bulunmuş çadırların taşıyıcı unsurları mamut kemiklerinden yapılmış olup Moldovya ve Doğu Ukrayna'dan bilinmektedir (Lakovleva, 2015: 324,334). Mamut kemiklerinden yapılmış çadırların benzer örnekleri Üst Paleolitik dönem boyunca bu bölgelerde kullanılmaya devam etmiştir (Lakovleva-Djindjian, 2005:195,207; Pidoplichko, 1998: 75,76).

Yerleşik yaşama geçilmesiyle birlikte çadır kullanımı azalmamış kullanılan alanların çeşitlenmesi ve nüfusun çoğalması ile daha da artmış olmalıdır. Hafif basit temelli yapısı ile Pastoral göçebe ekonominin vazgeçilmez parçalarından birisi olan çadır, kolay kurulumu ve taşınabilirliği sayesinde günümüze kadar kullanılmıştır.

Çadırı insanoğlu birçok farklı neden için kullanmıştır. Bunların başında tabii ki barınma en başta gelmektedir. Çadırların, çoban ve çiftçi topluluklar ile aşiretleri belirleyen sosyal amaçlı kullanımlarının yanı sıra, savaşların artması ile birlikte askeri amaçlı kullanımı da artmıştır. Askeri seferler sırasında, kolay kurulması ve doğanın yıkıcı etkilerinden etkili ve hızlı bir şekilde korunulabilmesi açısından çadırlar askeri kampların vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır. Yılın önemli bir bölümünü savaşlarda geçiren krallar için çadırlar önemli yaşam alanları olduğu için doğanın etkisini en aza indirecek ve konforlu bir alan sağlayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Askeri kamplar özellikler bronz çağı ve demir çağı ile birlikte yoğun bir şekilde kullanılmış, demir çağı sonrasındaki dönemlerde de önemini koruyarak kullanılmaya devam etmiştir.

Önasya'da ilk kullanılan çadır izlerinin ne zaman olduğu bilinmemektedir. Levant, Mezopotamya ve Anadolu çağlar boyunca çadır kentlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgenin güneyinde yer alan Sahra-Arap çöl bölgesi, bölgede göçü arttıran doğal sebepleri içinde barındırması nedeniyle hem Arap yarımadası içinde hem de yarımada üzerinden çevre coğrafyalara yoğun göç hareketlerini uzun dönemler boyunca sıcak tutmuştur. Arap yarımadasındaki toplulukların çadır yapımında uzmanlaşması da bu geçmişi sayesinde olmalıdır.

Bölgeye gelen ilk insanlardan beri nomadik ve seminomadik yaşam tarzını belirlemiş olan topluluklarca çadır kullanılmış olmalıdır. Ancak en erken çadır kullanım izleri Neolitik dönemde görülmektedir. Doğu Ürdün Azraq Vadisinde çadırı desteklemek için kullanılan taş sıralara rastlanılmıştır (Avner, 1998: 147,202).

Neolitik Dönemden, Erken Tunç Çağı'na kadar ki dönemde birçok çadır kampının izleri Negev ve Sina'da ele geçmiştir. (Avner, 1998: 147,203).

MÖ III. bin sonu ve II. binin başlarında yoğunlaşan göç dalgalarında Önasyanın birçok yerinde çadır kullanılmış olmalıdır. Sümerce çadırı, GIŞZA.LAM.GAR olarak kullanılırken

Akadça KUŠTĀRU olarak kullanılmıştır. Sümerce kullanılan GIŠZA.LAM.GAR terimi aynı anlamda Hititçe'ye de geçmiştir (Friedrich, 1952: 300; CAD 601; Ünal, 2007: 808; Ünal, 2016: 665).

Yazılı metinlerde çadırın ilk defa kullanımı MÖ 2200 yıllarına tarihlenen Mısırlıların yaptığı bir seferle ilgili bir mektupta görülmektedir.

“...Cüce geceleri uyuduğunda, çadırında yanında uyuyacak mükemmel insanlar ata; gecede on kez kontrol et. Majesteleri bu cüceyi Sina ve Punt'ın hediyelerinden daha çok görmek ister...” (Breasted, 1906: 161; Wente, 1990: 21).

Amurru göçleri sırasında kullanılmış olabilecek büyük çadırlardan, Orta Tunç Çağı Mari yazılı metinleri bahsetmektedir (Dever, vd., 1977: 70). Söz konusu yazılı metinde;

“büyük çadırı taşımak için 43 erkek” (ARM XXVII 124) ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca Mari metinlerinde çadırların iskeletlerinin ahşap olduğu belirtilmektedir.

“bu çadır örtüsünün ahşap çerçevesi teslimatı” (ARM XXV 806).

Orta Tunç Çağı ile birlikte seminomadik yaşam tarzı artmıştır. Bu yaşam tarzını belirleyen topluluklar, çadır kentlerde yaşamakta ve seminomadik ekonominin zorunlu kıldığı doğaya bağımlılık nedeniyle şehir merkezlerini tercih etmemektedir. Geç Tunç Çağı'nda da yaşanan politik karışıklıklar, savaşların zorlayıcı etkileri, şehirli insanlar ile çadır evlerde yaşayan insan topluluklarının yaşam şartlarını doğrudan etkilemiştir.

Tunç Çağı'nın genelinde Mısır yazılı metinlerinde özellikle askeri seferler sırasında çadırların kullanıldığı görülmektedir (Hoffmeier, 1977: 13,28). Metinlerde çadırların hem Mısır kamplarında hem de Mısır dışına yapılan askeri seferlerde kullanıldığı belirtilmektedir. III. Thutmose (MÖ 1479-1425) dönemine ait askeri sefer kayıtlarında kralın yüksek korunaklı bir çadırda kaldığından bahsedilir (Breasted, 1976: 182,192).

Hitit yazılı metinlerinde görülen çadır, daha çok ritüel metinleri ile ilişkilidir³. Yazılı metinlerden çadırların genellikle kamıştan yapıldığı, bazılarının birden fazla girişi olduğu ve genellikle de nehir kenarına kurulduğu anlaşılmaktadır (Murat-Atilla, 2018: 7,26). Ayrıca Hitit çadırlarının krallar tarafından kullanıldığı da yazılı metinlerde ifade edilmektedir. Özellikle bayram törenlerinde çadırların kurulduğu ve bu çadırların krallar tarafından kullanıldığı görülür.

“...Kral halentuwa'dan gelir çadıra gider. Kral ve kraliçe otururlar.” (KBo 27.42 Öy I 1-5; Singer, 1984: 54).

“...Kral çadıra gelir, asayı tutar. Saray oğlanları kralın önünde giderler.” (KUB 2.3. Öy. II 1-4.)

“...Kral çadırdan çıkınca ocağın yakınındaki bir marnuwant- birası fiçisinin yanına geçer. İki çıplak hokkabaz (boş bira) fiçisinin içinde çömelmiş (vaziyettedirler). Tanrı Titiutti-nin rahibeleri ve fahişelerin başı marnuwant- birası fiçisi doğru üç defa koşarlar..” (KUB 2.3. Öy. II 11 vdd.; Ünal, 2002: 151; Ünal, 2016b: 219,220).

I. Šuppiliuma ile Šattiwaza arasında yapılmış olan antlaşma metnine bakarak krali nitelikli çadırlar ketenden yapıldığı söylenebilir (Murat & Atila, 2018: 7-26).

“...Ve ben prens Šattiwaza, Büyük Kral'ın huzuruna geldiğimde, benim sadece üç atlı birliğim, iki Hurrili ve benimle yola çıkmış olan iki hizmetçi, üzerime giydiğim tek takım giysi vardı. Ve başka bir şey yoktu. Büyük Kral bana acıdı. Ve bana zırhlı atlı birlikler ve altın

³ Hitit çadırları, ritüeller dışında ayrıca kıyafet değiştirme, yıkanma, arınma gibi eylemlerde de kullanılmıştır. Daha detaylı inceleme için bkz (Murat & Atila, 2018: 7-26)

kaplamalı atlar [], ketenden bir çadır, []...verdi.” (CTH 52= Akadça KBo 1. 3 (+) KUB 3.17, II. HT 21+KUB 8.80+219/w + KUB 23.50 Öy. 31-33: Weidner, 1923: 42,43; Karauğuz, 2002: 218).

Hitit İmparatorluğu Dönemi’nde II. Muwatalli ile Mısır Kralı II. Ramses arasında MÖ 1274 yılında yapılan Kadeş Savaşı sırasında çadırların kullanıldığı Mısır duvar resimlerinden anlaşılmaktadır. Kadeş Savaşının anlatıldığı kabartmalarda Mısır askeri kamp çadırları görülmektedir (Hoffmeier, 1977: 13-28; Homan, 2002: 65, 66).

Geç Tunç Çağı’nda Mısır ve Mezopotamya yazılı kaynakları Habiru⁴ olarak adlandırılan çadırda yaşayan insan topluluğundan bahseder. Habiru terimi bir etnik gruptan çok bir sosyal tabaka veya toplulukların yaşam tarzını göstermek için kullanılmıştır (Homan, 2002: 43, 44). Bölgede artan çadır evlerin artık büyük topluluklar tarafından kalıcı bir yaşam tarzı olarak belirlendiği görülmektedir. Bazen bu topluluklar büyük devletlere paralı asker olabilirken bazen de tehdit unsuru olarak görülmüştür.

Erken Demir Çağında da bölgede çadır kamplarının varlığı bilinmektedir (Homan, 2002: 58, 59). Sistemik arkeolojik çalışmaların yetersizliği ve göçebe yaşam tarzının yaşam alanlarında, yeterince kalıcı arkeolojik kanıtların olmaması, genel itibariyle çadırların ve kamp alanlarının çok fazla bulunamamasına neden olmuştur.

2. Yeni Asur Dönemi Çadırları

Asur Devleti siyasi tarihi kendi içerisinde “Erken, Orta ve Yeni Asur” dönemleri olmak üzere üç ana bölümde incelenir. Postgate, Yeni Asur Dönemini, II. Asurnasirpal (MÖ 883-859) zamanında artmaya başlayan fetihlerle birlikte başlatır (Postgate, 1979: 193,194). Bedford, ise Yeni Asur Dönemini, Kral II. Asur-dan (MÖ 934-912)’in hakimiyet yıllarından başlatmaktadır (Bedford, 2009: 30 vd.).

Yeni Asur dönemi ile birlikte askeri sefer sayısında bir artış görülmüştür. Bu duruma bağlı olarak askeri kamplara olan ihtiyaçlarda artmıştır. Özellikle Asur’un imparatorluk düzeyine yükselmesi III. Tiglat-Pilaser (MÖ 744-727) ve II. Sargon (MÖ 721-705) ile birlikte artan askeri başarılar ile uzun süren seferler, kampların önemini de arttırmıştır (Şekil 1, 2). II. Sargon’un oğlu Sanherib (MÖ 704-681) başkenti tekrardan Ninive’ye taşıdığı yeni yaptırdığı duvar levhalarında bu askeri kamplarla ilgili sahneleri yeni sarayının duvarlarında göstermiştir (Şekil 3). Benzer çadır görselleri Asurbanipal döneminde de görülmektedir (Şekil 4).

Asur askeri çadırlarının görsellerinden iki tip farklı çadır tipi olduğu anlaşılmaktadır.

2.1. Basit Çadırlar

Yarı silindirik ya da üçgen tipte olan bu çadırların içi daima gözükecek şekilde resmedilmiştir (Şekil 6). Bu çadırların içinde yemeklerin hazırlandığı ve yenildiği, görevliler tarafından ise yatakların hazırlandığı görülmektedir (Şekil 1-4) (Albenda, 1986: pl. 137; Barnett, 1976: lev. LX 35, LXVIb; Botta-Flandin, 1849: lev.146; Gadd, 1936: lev.29/9;). Günlük ihtiyaçların giderilmesinin özellikle vurgulandığı bu çadır, basit ve işleve yönelik yapılmıştır. Çadırda bir dikme ve dikmenin hemen hemen ortasından çadırın yan iskeletini destekleyen iki parça görülmektedir. Sadece iki boyutlu olarak görülen bu çadırların ortasında tek dikme mi yoksa hem çadırın ön kısmında hem de çadırın arka kısmında birer dikme mi olduğu anlaşılamamaktadır (Şekil 1-2) (Barnett, 1976: lev. LX; Gadd, 1936: lev.29/9). Yalnız

⁴ “Habiru” terimi gibi Mısır kaynaklarında ayrıca “Shasu” terimi geçmektedir. Shasu hem bir sosyal sınıf hem de bir coğrafi bölgeye işaret etmek için kullanılmıştır. Coğrafi bölge olarak Suriye’den Nubya’ya kadarki geniş bir coğrafyaya işaret eder (Givon, 1969: 51-53).

çadırın içinde yapılan aktivitelerin küçük bir çadırın içinde yapılmasının zorluğundan çadırların hem önlerinde hem arkasında birer adet dikmenin olduğu iki dikme arasında üst kısımları desteklemek için yatay desteklerin varlığı düşünülmektedir (Şekil 7). Görsellerde görülen bazı ahşap dikmelerin üst kısımlarında yer alan çatallara bu yatay çadır destekleri yerleştirilmiş olabilir (Şekil 7b) (Barnett, 1976: lev. LXVIb; Homan, 2002: pl. 18).

Bu çadırlar görsellerde görülen en fazla çadır tiplerini oluşturur. Genel itibarıyla askeri kampların içlerinde yer alan bu çadırlar tüm askerlerin içinde barınmasına uygun gözükmemektedir. Bu çadırlar, daha çok rütbeli askerlerin kaldığı ve rütbeli askerlere yemeklerin hazırlandığı ve günlük yiyeceklerin saklandığı alanlar olmalıdır. Bu alanlar basit anlamları ile mutfak ve yatak odası olarak kullanılmıştır. III.Tiglat-pleser, II. Sargon, Sanherib ve Asurbanipal kamplarındaki çadırlara bakıldığında üst kısımlarına özellikle böceklerden korunmak için mutfak ve gıda malzemeleri asıldığı anlaşılmaktadır (Albenda, 1986: pl. 137; Barnett, 1976: lev. LX 35, LXVIb; Botta-Flandin, 1849: lev.146; Gadd, 1936: lev.29/9).

Bu çadırların benzerlerine Asurbanipal dönemine ait bir duvar levhasında yanan Arap çadırlarında rastlanılmaktadır (Şekil 5). Asur yazılı metinlerinden birinde 15 hasean çadırından bahsedilmesi belki de günlük kullanılan bu çadırların Arap çadırlarından geldiğini göstermekteydi.

“...15 Hasaeen çadır, 10 tunik, 10 büyük togas, bunların tamamı saray için hediye” (SAA 01 034, 8).

Başka metinlerde de Arap çadırlarından bahsedilmektedir.

“...Kalah valisine, kendi yetki alanı altındaki Araplardan sorumlu bir hadım atamasını emretsinler; onlar (o zaman) gra [ze] bir bölge için bana sormalısınız. Yine de, (Arapların) çadırları Kalah valisi topraklarında kalmalı... (SAA 01 082, r 8).

Dur-Şarrukinde düzenlenecek olan kült töreni ile ilgili, çoğu kırılmış olan bir metinde tüm bahçede çadırların kurulduğu anlaşılmaktadır.

... oturdu; 100 koyun [.....]

... tüm bahçe(de) çadırlar (yer alır), [.....]

...tanrı yola çıktı; tanrının önünde...[.....] (SAA 01132, r8).

Yeni Asur Döneminde muhtemelen bir kamp alanında meydana gelen bir fırtınanın krala rapor edildiği bir metinde zarar gören çadırlardan bahsedilmektedir.

“...4. günün gecesi aşırı kuvvetli bir rüzgâr vardı. Fır [tına] öylesine (güçlü) tüm çadırları yırtıyordu; insanlar panikledi, atlar bir yığın yaparak birlikte yığıldı...”

...Herşey iyi Efendim Kral rahat olabilir...” (SAA 05 249, 6).

İnşaat talimatlarını içeren bir metinde muhtemelen çalışacak işçilerin çadırlarını yapmalarını istenmektedir.

“...Çadırlarınızı yapın... işiniz için...” (SAA 19 156, 14).

Yeni Asur Dönemine ait yazılı metinlerde çadırlardan bahsedilse de çadırların nasıl yapıldığı, kaç farklı çadırın olduğu gibi net bilgiler yoktur.

2.2. Kral Çadırları

Görsellere göre bu çadırların iç kısımları kesinlikle görülmemektedir. Çadırın dışı daha anlaşılır bir biçimde resmedilmiş ve destek kazıkları ile ipleri daha net belirtilmiştir. Çadırların üst kısmında bazen bir, genellikle de iki adet yükselti görülür. Bu yükseltilerden bir tanesi diğerinden yüksek ve düz kenarları karşılıklı gelecek şekilde durmaktadır (Şekil 3-6-8a,b) (Barnet, 1976: Plate 35).

Albreth Alt, bu çadırların krali çadır olduğunu ve üst kısımların hava akımı için kullanılmış olabileceğini belirtmiştir (Alt, 1950: 233,242). Homan, bu çadırların yükseltilerinin arasında kalan düz kısmın üstünün açık olduğunu ve burada toplantıların ya da sohbetlerin yapıldığını söylemektedir (Homan, 2002: 69). Üst kısımda yer alan bu çıkıntılar büyük bir ihtimale çadırın içinin serin kalması için yapılmıştır. Karşılıklı duran biri kısa biri uzun alan bu çıkıntılar pencere gibi açık olmalı ve rüzgârın yönüne göre herhangi bir çıkıntıdan girip diğerinden çıkarak içerinin serin kalmasını sağlamaktaydı.

Görsellerden anlaşıldığı üzere (Şekil 3, Şekil 8a,b) Kral Çadırları diğer basit çadırlara göre oldukça büyüktür (Alt, 1950: 233,242; Barnet, 1976: Plate 35). İskeleti daha düzenli yapılmıştır. Çadırın dışından eşit aralıklarla paralel şekilde dikmeler çıkıntılarının hemen altında yatay desteklere bağlanmaktaydı. Dikmeler ve yatay desteklerin bazı kısımları kral çadırlarında metalden yapılmış olabilir. Dikmelerin üst kısımlarında yer alan mantar şeklindeki süsler muhtemelen bronzdan yapılmıştır. Böyle bronz süslemeli çadır direklerinin benzerleri Mısır'da da görülmektedir (Homan, 2002: 63,67).

V. Şamsi-Adad'a (MÖ 824–811) ait bir sefer yazıtında düşmanlara ait kraliyet çadırının ve yatağının ele geçirildiği yazmaktadır.

“...Onunla savaştım (ve) onu yendim. 5000 ordusunu katledim (ve) 2.000 canlı yakaladım. Ondan 100 araba, 200 süvari, köşk, kraliyet çadırı ve kamp yatağını götürdüm...” (Rima 3: Samşi-Adad V A.0.103.1).

Bu kral çadırlarından birinin üzerinde Sanherib'in çadırı olduğuna dair bir yazıt bulunmaktadır.

“Asur Kralı Sanherib'in kampı-çadırı” (Russell, 1999: 138). (I:9, V:41, X:7, XXXVI:12).

Yazıttan da anlaşıldığı gibi bu çadırlar krallara ya da üst rütbeli komutanlara ait olmalıdır. Uzun süren sefer sırasında bu tür çadırlar, kralların rahat kalabilmeleri için her türlü konfora sahip olacak şekilde dizayn edilmiştir. Bu çadırların iç kısımları özellikle gösterilmemektedir. Bu durum kralın özel hayatının dokunulmazlığının bir göstergesi olabilir.

Asurca metinlerde Kultāru (kuštāru)⁵ terimi çadır için kullanılmıştır. Bu terim daha çok Asur Krallığı ile ilgili çadırlar için kullanılmıştır (Gaspas, 2012: 334). Ayrıca Asur metinlerinde geçen zārutu⁶ terimi de Kultāru ile aynı anlamda çadır için kullanılmıştır. Genellikle yabancı ülkelerin çadırları için bēt šēri⁷, (çadır, büyük çadır) terimi kullanılmıştır.

Orta Doğu'nun ve özellikle Arabistan yarımadasındaki Pastoral yaşam biçiminde günümüz çadırlarında kullanılan yün ve keçi kılı muhtemelen Asur çadırlarında da

⁵ BIWA, A vii121; Fuchs1994: 340;131;RINAP 1, 9:14';42:24';RINAP 3/1, 3:23;4:21; 15 ii 6';17ii4;18i31'';22i78;23i72;35 r.55';46:11;140:4'; RINAP 3/2, 165ii13; RINAP 4, 1v15. CAD K, 601a; CDA, 171a; AEAD, 51b.

⁶ RINAP 3/1, 22vi 27;23vi23;34:49;35 r.46';46:75;67:1; RINAP 3/2, 230:107; SAA 1, 34:12; SAA 7, 120 ii' 11;SAA12,71:10;SAA13,54r.5;Streck, 1916, 90.

⁷ RIMA 3, A.0.103.1 iv 44;RINAP1,9:14';RINAP 3/1, 3:23;4:21; 17 ii 4;18 i 31 '';22i78; 23 i72; 31 ii 7';46:11;140:4';165 ii 13. CAD S,147

kullanılmış olmalıdır⁸. Keçi kılı ve yünün yağmur, rüzgâr ve güneşten koruyucu etkisinin olması ile serin tutması bu malzemenin çadır üretiminde önemini arttırmaktadır.

Orta Asur Dönemine ait bir yazılı metinde “... çadır bezi (?) için altı dokumacı yün...”⁹ yazmaktadır. Bu yün Gaspa’ya göre çadır üretiminde kullanılmış olabilir (Gaspa, 2012: 336). Guzana arşivlerindeki envanter metinlerinde askerler için yapılan çadırda kırmızı yün ve *dapastu* örtüsü kullanıldığından bahsedilmektedir.

“...Kırmızı-mor boyalı yün ... 4 kumaş kemer aynı anda kırmızı renkli *dapastu* örtüsü verildi. (TH 64: 1-4). Yeni Babil Dönemine ait bir metinde çadırda kullanılacak mavi yünlerden bahseder (Gaspa, 2012: 336)(UCP 9, 63, 25:3). Ayrıca yün ve keçi kılının dışında Asurlularda birçok tekstil ürününde kullanılan keten, Hitit çadırlarında olduğu gibi çadır bezi olarak kullanılmış olabilir.

Ayrıca Orta Asur Döneminde I.Tukulti-Ninurta MÖ 1244-1208) ait bir ritüel metninde kırmızı yünden ve nehir kenarına kurulan bir çadırdan bahsedilmektedir.

“...Nehir kıyısında bir çadır kuruyorsun, kapısını güneşe doğru yerleştiriyorsun ve çadırın yanına bir sandalye yerleştiriyorsun. Üzerine temiz kırmızı yün koyarsınız (ve) üzerine bir kase tatlı yağ, aromatikler, ardiç ve bir tutam kırmızı yün yerleştirirsiniz...” (SAA 20 024 3).

3. Sonuç

Yeni Asur Dönemi görsel sanat eserleri ve yazılı metinleri incelendiğinde iki farklı tip çadırın varlığı anlaşılmaktadır. Bunlardan kurulması kolay ve ahşap çatallı basit çadırlar kamplarda sayıca daha fazladır (Şekil 7 a,b,c). Seferde yer alan askerlerin sayısı göz önüne alındığında çadır sayısı oldukça azdır. Bu yüzden her ne kadar basit çadırda olsa, çadırların içlerinde yer alan ve yatakları hazırlayan görevlilerin olması bu çadırların rütbeli askerlerce kullanıldığını düşündürmektedir. Ayrıca bu çadırların mutfak işlevleri de görsellerden anlaşılmaktadır.

Basit yapıları çadırlar muhtemelen Arap çadırlarından Asurlulara geçmiştir. Bir duvar kabartmasında, yanan Arap çadırları, Asur kamplarında görülen basit ahşap çatallı çadırların hemen hemen aynısıdır (Şekil 5).

Asurlularda görülen bir diğer çadır tipi kral çadırlarıdır. Çadırlar yazılı metinlerden de anlaşıldığı gibi kral ya da önemli komutanlar tarafından kullanılmaktaydı. Bu çadırların içleri görülmemektedir. Bu da kralın mahrem alanının önemsenmesi, özel hayatını geçirdiği alanın herkesçe görülemeyeceği şeklinde yorumlanabilir. Çadırın üstünde, düz kısımları birbirine bakan iki çıkıntı görülür. Bunlar muhtemelen pencere gibi açıktı ve havanın çadırın içindeki sirkülasyonunu sağlamaktaydı (Şekil 6-8 a,b).

Asur ve Babil yazılı metinlerinde çadır yapımında ‘yün’ün kullanıldığı belirtilmektedir. Yün kullanılarak yapılan bu tür çadırlar birçok parçanın birleştirilerek yan yana dikilmesi ile yapılmıştır. Deve veya koyun yününden yapılmış olabilecek bu çadırlar, özellikle soğuk havalarda kullanılmıştır. Ayrıca günümüz Bedevi toplulukları tarafından sıkça kullanılan keçi kılı, hem sıcaktan hem soğuktan koruyucu özelliği sebebiyle Asurlular tarafından kullanılmış olmalıdır. Keçi kılı ve yünün yanı sıra, Hitit yazılı metinlerinde çadır bezi olarak kullanılan keten, olasılıkla Asurlular tarafından da biliniyor ve kullanılıyordu.

⁸ Bedevi çadırlarında kullanılan keçi kılını ile ilgili bilgiler için bkz Borzatti von Löwenstem, 2016.

⁹ MARV III, 5:1.

Yeni Asur döneminde artan sefer sayıları kralların bu uzun süren seferlerde konforlu zaman geçirmesini sağlayacak ortama ihtiyaç duymasını zorunlu hale getirmekteydi. Bu yüzden özellikle kralların kaldığı çadırlar özel bir öneme sahipti.

Orduda muhtemelen bu işte uzmanlaşmış bir grup bu çadırların kurulmasında, sökülmesinde ve düzgün taşınmasından sorumlu olmalıydı. Mari metinlerinden de anlaşıldığı gibi büyük çadırları kalabalık bir erkek grubu kurmaktaydı.

Savaş ekonomisinin baskın olduğu Asur devletinde askeri kamplar çok önemliydi. Aylarca süren bu seferlerde askerlerin dinlenme zamanlarının rahat geçmesi psikolojik üstünlük için gerekliydi. Asurlularda, bu anlamda yemek yapılan ve yenilen, dinlenilebilen, doğanın yıkıcı etkilerini en aza indiren çadırlar kurmuşlardır. Bu nedenle başkentten ve kalelerden uzakta yapılan aylarca süren uzun seferlerde, Asurluların birçok devlet üzerindeki bariz üstünlüğünün sebeplerinden biri de kullanmış olduğu çadırların orduya kattığı pozitif etki olmalıdır.

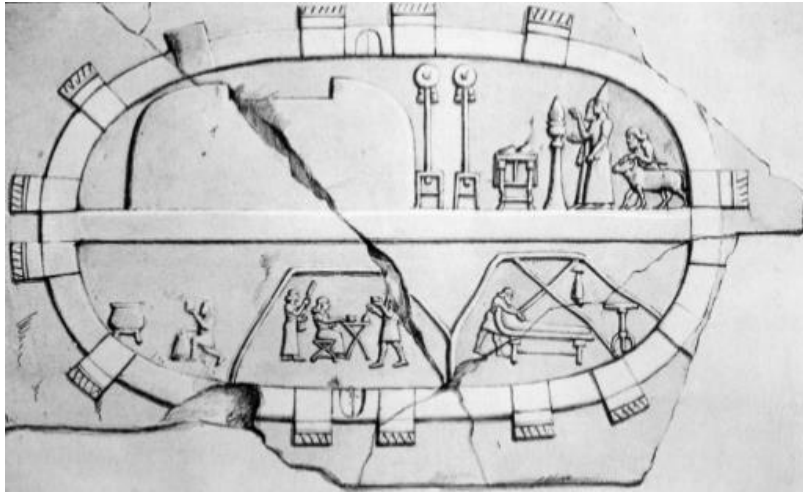
Kaynakça

- AEAD (2007) S. Parpola & R. M. Whiting, *Assyrian-English –Assyrian Dictionary*, Helsinki-Winona Lake.
- Albenda, P. (1986) *The Palace of Sargon King of Assyria: Monumental Wall Reliefs at Dur-Sharrtkin from Original Drawings made at the time of their Discovery*, Paris.
- ARM Archives Royales de Mari.
- Avner, U., (1998) "Settlement, Agriculture and Paleoclimate in 'Uvda Valley, Southern Negev Desert, 6th-3rd Millennia BC," *Water, Environment, and Society in Times of Climatic Change*, (ed. A. S. Issar and N. Brown), Hollanda, s.147-202.
- Avner, U. Carmi, I., & Segal, D., (1994)"Neolithic to Bronze Age Settlement of the Negev and Sinai in Light of Radiocarbon Dating," *Late Quaternary Chronology and Paleoclimates of the Eastern Mediterranean*, (Ed.Ofer Bar-Yosef and Renee S. Kra), Cambridge, s.265-300.
- Alt, A., (1950) *Zelte und Hütten, idem,Kleine Schriften zur Geschichte des Volkes Israel 3*, München.
- Barnett, R.D. & Museum, B., (1976) *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Niniveh (668-627BC)*: Trustees of the British Museum.
- Barnett, R.D. & Bleibtreu, E. & Turner, G. (1998) *Sculptures From the Southwest Palace of Sennacheib at Niniveh*, London, British Museum Press.
- BIWA (1996) R.Borger, Beiträge zum Inschriftenwerk Assurbanipals. Die Prismenklassen A, B, C, K, D, E, F, G, H, Jund TsowieandereInschriften, Wiesbaden.
- Botta.E.P., & Flandin. E. (1849) *Monument de Ninive*, Imprimerie Nationale, Paris.
- Borzatti von Löwenstern, E. et al. (2016) *Bayt ash-Sha'r. La tenda nera dei beduini*, Firenze.
- Breasted, J. H. (Ed.). (1906). *Ancient records of Egypt: historical documents from the earliest times to the Persian conquest* (Vol. 5). University of Chicago Press.
- Breasted, H.J., (1976) *Ancient Records of Egypt II*, University of Illinois Press.
- CAD (1956) *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Chicago-Glückstadt.

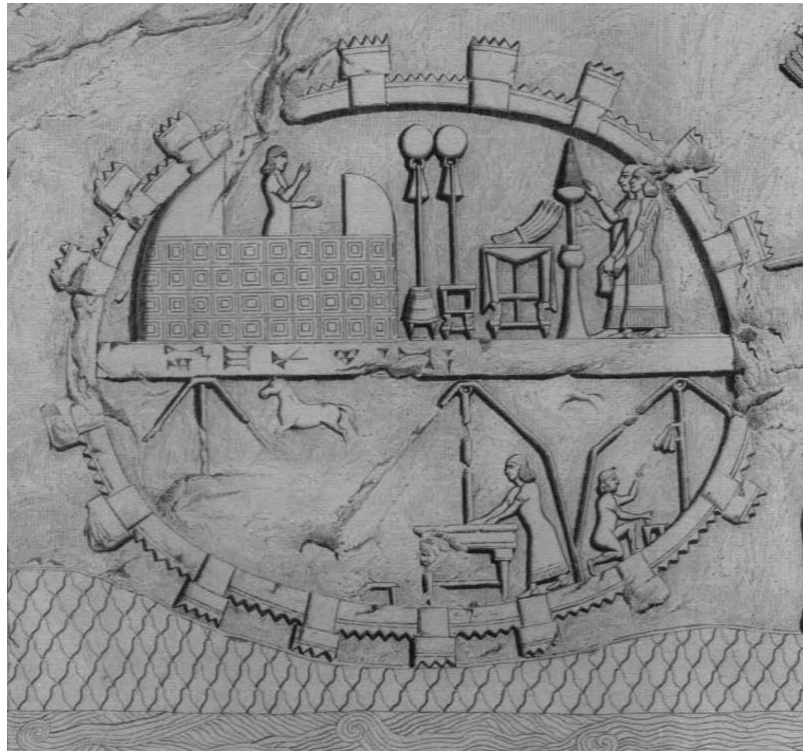
- CDA (2000) Black, J., & George, A., & Postgate, N., A Concise Dictionary of Akkadian (SANTAG: Arbeiten und Untersuchungen zur Keilschriftkunde 5), Wiesbaden (Second corrected printing).
- Childe, G. V., (1998) *Tarihte Neler Oldu* (Çev.Mete Tunçay-Alaeddin Şenel), İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- CTH Laroche, E., (1971) *Catalogue des Textes Hittites*, Paris.
- Dever, W. G., (1977) "Palestine in the Second Millennium B.C.E.: The Archaeological Picture." *Israelite and Judaeon History*. J. Hayes and J. M. Miller, eds. (Philadelphia: Westminster,): 70-120.
- Edwards, I.E.S., & Gadd, C.J., & Hammond, N.G.L., (2007) *The Cambridge Ancient History: Prolegomena and Prehistory* (edit: Edwards, I.E.S., -Gadd, C.J., -Hammond, N.G.L.) Vol.1, Part.1, Cambridge.
- Friedrich J., (1952) *Hethitisches Wörterbuch – Heidelberg*.
- Fuchs, A., (1994) *Die Inschriften Sargons II. aus Khorsabad*, Göttingen.
- Gaspa, S., (2012) *Textile Productin and Consumption in the Neo-Assyrian Empire A Study of Terminology A Study on Textile Terminology In Assyrian Texts*, Studies In Ancient Near Estern Records, In M.-L. Nosch & H.Koefoed (Eds.), Boston.
- Gadd, C.J., (1936) "The Stones of Assyria", London: *Chatto and Windus*, 127.
- Giveon, R., (1969). The Shosu of the Late XXth Dynasty. *Journal of the American Research Center in Egypt*, 8, 51-53
- Healey, F.J. (1989) "Were the Nabataeans Arabs?" *Aram 1:1*, s.40.
- Hoffmeier, J.K., (1977) "Tents in Egypt and the Ancient Near East", *Journal of the Society for the Study of Egyptian Antiquities* 7(3), s.13-28.
- Homan, M.M., (2002). *To Your Tents, O Israel!: The Terminology, Function, Form and Symbolism of Tents in the Hebrew Bible and the Ancient Near East*: Brill.
- Karauğuz, G. (2002) *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devleti'nin Siyasi Antlaşma Metinleri*, Konya, Çizgi Yayınları.
- KBO Keilschrifttexte aus Boghazköi, Leipzig, Berlin.
- KUB Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin.
- Iakovleva, L. & Djindjan, F., (2005). "New data on Mammoth bone settlements of Eastern Europe in the light of the new excavations of the Gontsy site (Ukraine)", *Quaternary International* 126, s.195-207.
- Iakovleva, L., (2015). "The architecture of mammoth bone circular dwellings of the Upper Palaeolithic settlements in Central and Eastern Europe and their socio-symbolic meanings", *Quaternary International* 359, s.324-334.
- Lichtheim, M., (1976) *Ancient Egyptian Literature II*, Berkeley, s.31-32.
- Liverani, M., (1988). *Antico Oriente: storia, societa, economia*: Laterza Rome.
- MARV I—XH., (1976-2001) Freydank et al., *Mittelassyrische Rechtsurkunden und Verwaltungstexte*, I-X, Berlin, Saarbrücken, Saarwellingen, Wiesbaden.
- Murat, L. & Atila, N. (2018) "Hitit ritüellerinde kullanılan bir mekan: gişza. lam. gar "çadır", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 37(64), Ankara, s.44-59.

- Na'aman, N., (1986) "Habiru and Hebrews: The Transfer of a Social Term to the Literary Sphere," *JNES* 45, s.271-288.
- Pidoplichko, I.H.(1998).*Upper palaeolithic dwellings of mammoth bones in the Ukraine:Kiev-Kirillovskii, Gontsy, Dobranichevka, Mezin and Mezhirich (Vol 712)*, British Archaeological Reports Limited.
- RIMA 2 (1991) A. K. Grayson, Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC I(1114-859 BC) (The Royal Inscriptions of Mesopotamia: Assyrian Periods 2), Toronto.
- RIMA 3 (1996) A. K. Grayson, Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC II (858-745 BC) (The Royal Inscriptions of Mesopotamia: Assyrian Periods 3), Toronto.
- RINAP 1 (2011) H. Tadmor, Sh. Yamada, The Royal Inscriptions of Tiglath-pileser III (744-727 BC) and Shalmaneser V(726-722 BC), Kings of Assyria (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 1), Winona Lake.
- RINAP 3/1 (2012) A. K. Grayson, J. R. Novotny, The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria(704-681 BC), Part 1 (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 3/1), Winona Lake.
- Abbreviations XV
- RINAP 3/2 (2014) A. K. Grayson, J. R. Novotny, The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria(704-681 BC), Part 2 (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 3/2), Winona Lake.
- Russell, J.M., (1999) *The Writing on the Wall:Studies in the architectural context of Late Assyrian palace inscriptions (Vol9)*, Eisenbrauns.
- SAA (1987) State Archives of Assyria, 1-20, Helsinki.
- Singer, I. (1984) The Hittite KILAM Festival, StBoT 28, Wiesbaden 1984.
- Streck, M., (1916) Assurbanipal und die letzten assyrischen Könige bis zum Untergange Niniveh's, I-III (Vorderasiatische Bibliothek 7), Leipzig.
- TH Friedrich, J., (1940) *Die Inschriften vom Tell Halaf. Keilschrifttexte und aramaische Urkunden aus einer Assyrischen Provinzhauptstadt*, Berlin.
- Ünal, A., (2016) Hititçe- Türkçe, Türkçe- Hititçe Büyük Sözlük, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Ünal, A., (2007) Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü, Hititçe, İngilizce, Almanca ve Türkçe Sözlük, (Vol. I A-M, Vol. II N-Z), Hamburg.
- Ünal, A., (2002) *Hitit Devrinde Anadolu I*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Yıldırım, R., (2011) *Eskiçağ Tarih ve Uygarlıkları*, İzmir.
- Wente, F.E., (1990) *Letters from Ancient Egypt*, (Ed.Edmund S. Meltzer) SBL Writing from the Ancient World Series, s. 21.
- Weidner, E., (1923) *Politische Dokumente aus Kleinasien (Boghazköi Studien 8-9)*, Leipzig.

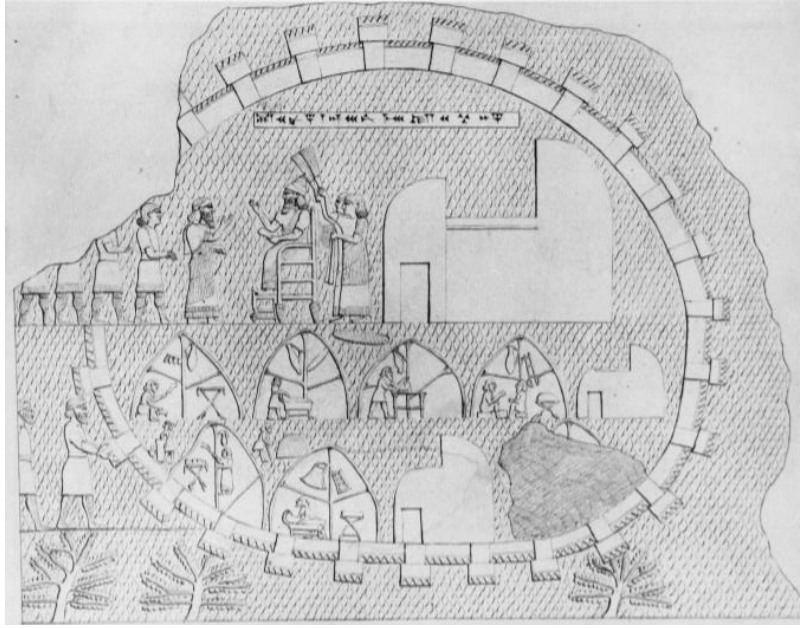
Şekiller

Şekil 1: III.Tiglat-pleser Kampı (Barnett, 1976:lev. LX; Gadd 1936: lev.29/9)

Şekil 2: II Sargon Kampı (Albenda 1986: pl. 137; Botta, Flandin 1849: lev.146)

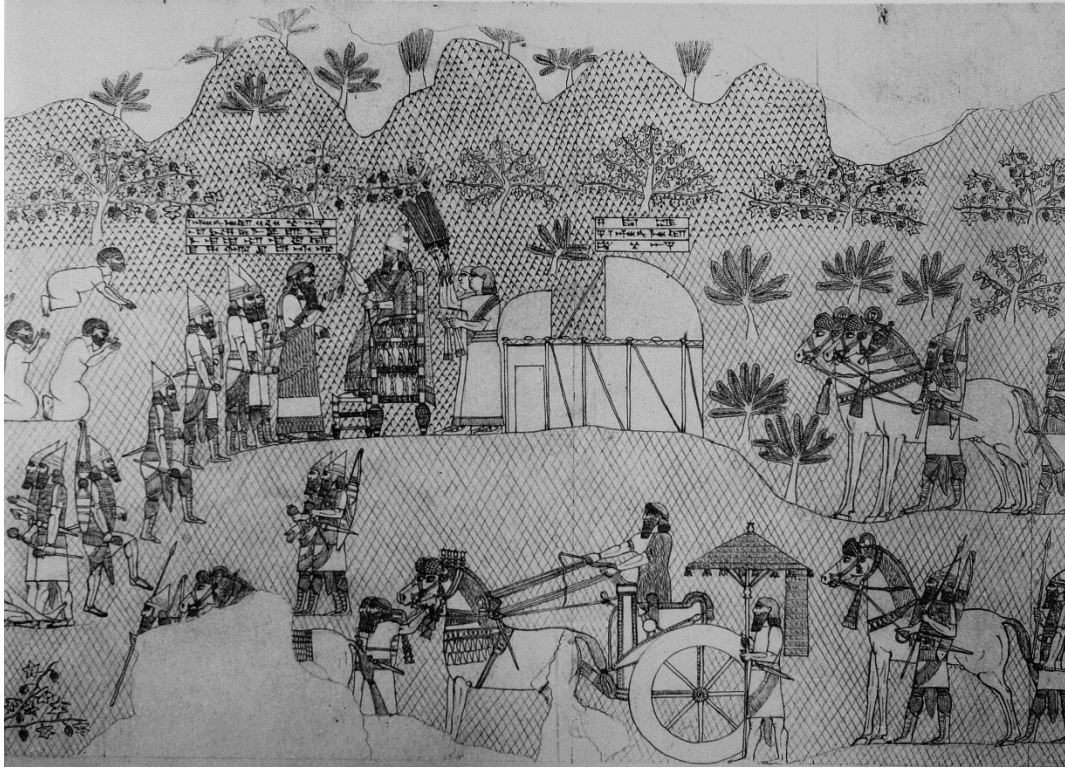
Şekil 3: Sanherib Kampı (Barnet 1976, Plate 35)

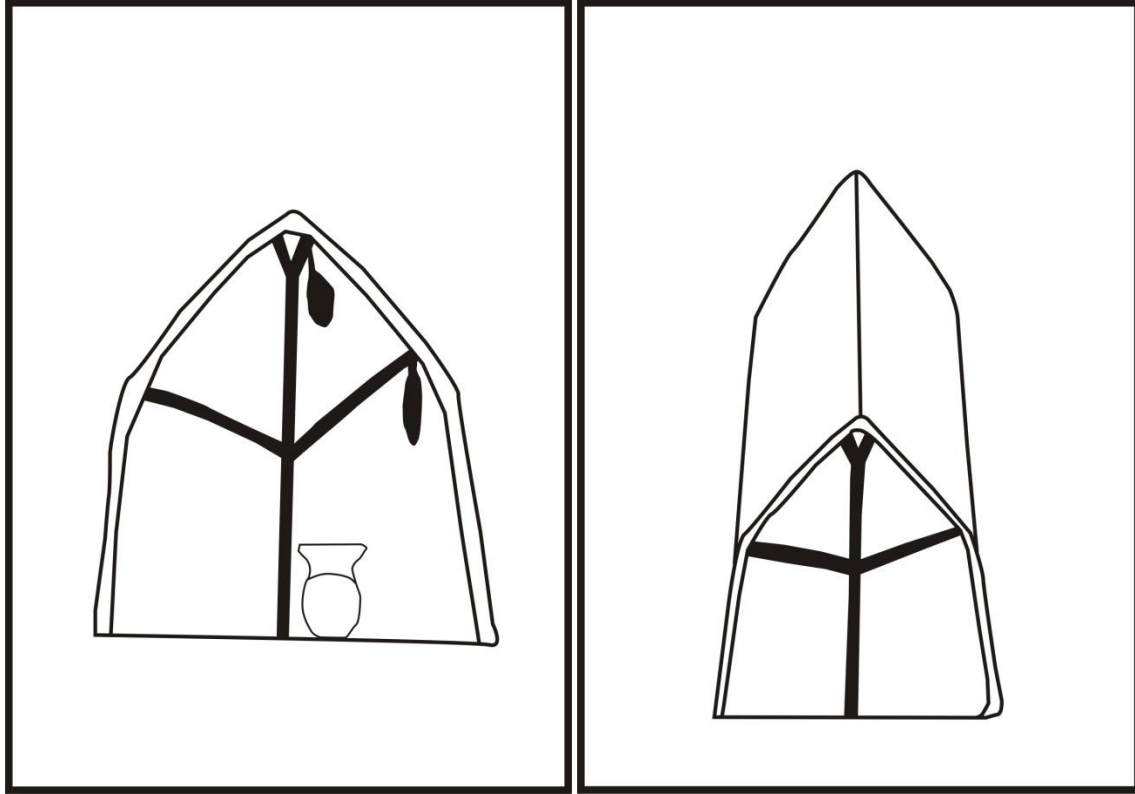
Şekil 4: Asurbanipal Kampı (Barnett, 1976:lev. LXVIb; Gadd 1936: lev.29/9)

Şekil 5: Yanan Arap Çadırları(Homan 2002: plt, 18.)

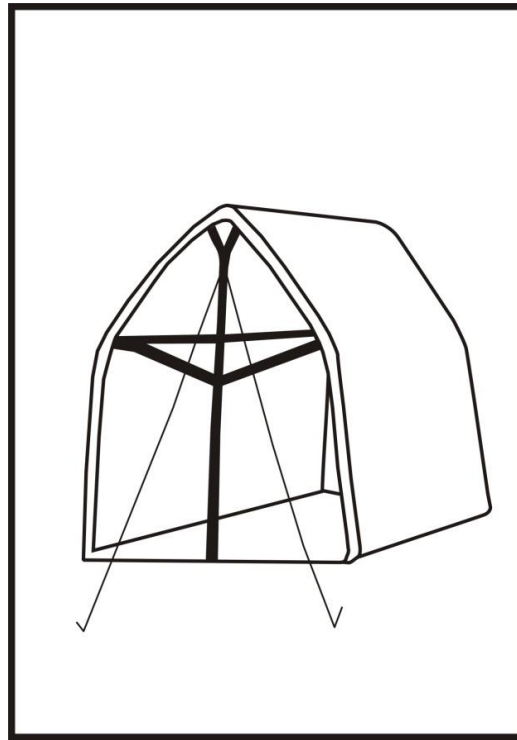

Şekil 6: Kral Çadırları Örneği (Barnett vd., 1998: Plt 342).

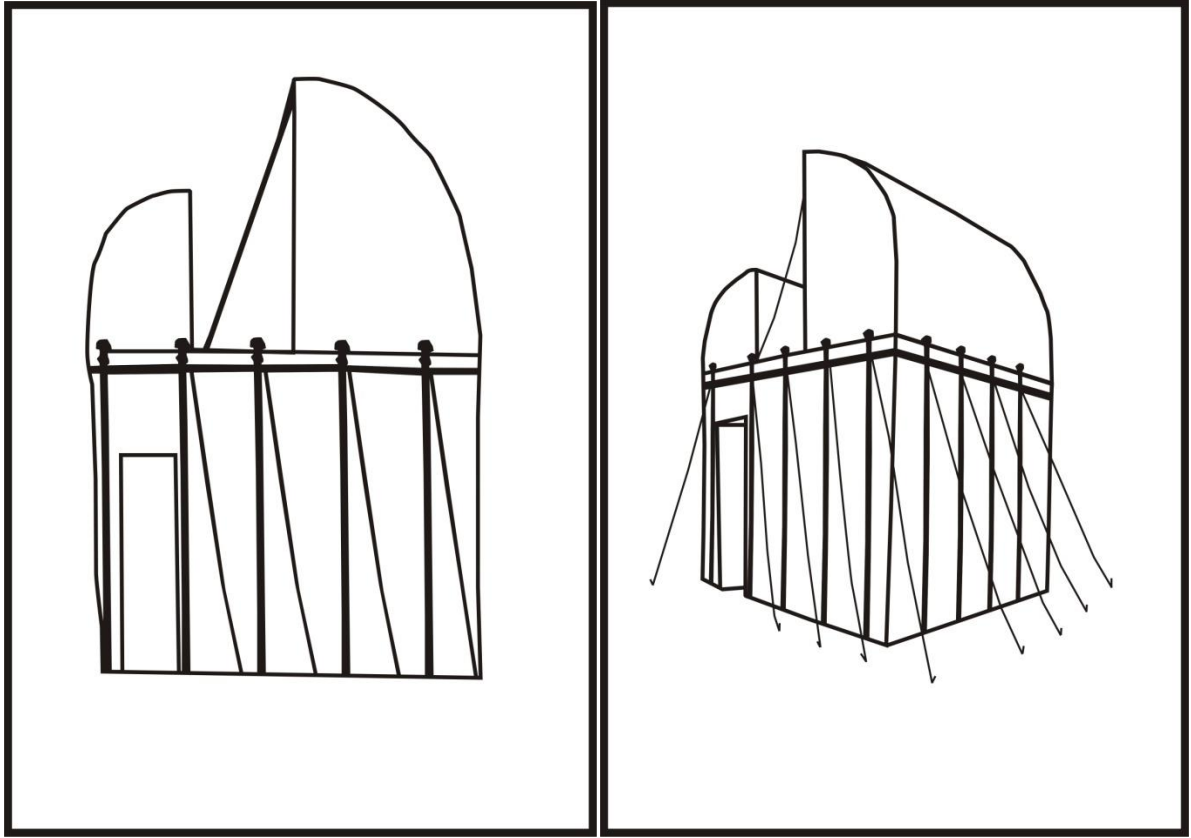
a

b

c

Şekil 7: Yeni Asur Basit Çadırlarının Rekonstrüksiyonu

a

b

Şekil 8: Yeni Asur Kral Çadırlarının Rekonstrüksiyonu